

L'òbra de Max Roqueta e los Catalans : de l'ombra de l'Istòria a la reconoissença tardièra...

par Jaume Figueras i Trull

L'ample de las relacions occitano-catalanas e l'ambicion que sovent ne portèt l'anament, malgrat tant de constrenchas istoricas que ne faguèron còp sus còp tombar en flor los projectes, pòt pas que balhar mai de rasons de las esperlongar, a nautres qu'avèm los uèlhs e lo còr dubèrts sus l'avenidor de la lenga.

Mas fòrça es de dire que i a de qué s'estonar davant lo pauc de reviradas qu'aquel interès capitèt de far nàisser, mai que mai quand, aprèp lo retorn de la democracia, per las annadas 70, lo moment semblava vengut per qu'aquelas relacions ganhèsson en eficacitat ¹.

Aital, aurà calgut quaranta annadas perqu'òm poguèsse legir en revirada catalana lo *Verd paradís* de Max Roqueta, e mai se son amic Joan Triadú, dins un article paregut a *Serra d'Or*², n'en fasiá ja lo laus en 1962, pauc de temps après sa parucion, e ne demandava la traduccion :

«La col·lecció de proses *Verd paradís*, de Max Roqueta, també recorda J. S. Pons i el seu *Llibre de les set sivelles*. Admirable sobretot, densa, estranya, la narració *Lo Bòn de la Nuoch*, obra, com tot el llibre, d'un poeta ja reconegut, d'un home de lletres de primer rengle, i que caldria traduir al català.»

Foguèt tanben Joan Triadú, en saludar en 1992³ lo numerò extraordinari que la revista «Reduccions» dedicava a la poesia occitana, que reconeguèt que...

«pot passar, i de fet és així, que des de la cultura catalana s'actuï amb la cultura occitana com solen comportar-se amb la cultura catalana les cultures d'Estat : amb displicència, per prejudicis o per ignorància declarada.»

Donc, dins aquela recepcion i a quicòm que truca, e mai se tre la debuta tot semblava al punt per que Max Roqueta, pro conegut e fòrça estimat per d'unes mai assabentats, venguèsse una votz familiara. E aquò tant del temps de Carbonell e Alibert, per las annadas 30, coma de Joan Triadú e lo monde de «Vida Nova» e «Serra d'Or», dins l'après-guèrra. Mas aquela reconoissença foguèt longa a venir e aquò's pas que sus la fin del sègle, quora Àlex Susanna tornèt prene lenga en 1988, que Max Roqueta foguèt tornarmai sul candelièr.

*

Aquò dit, anam remontar lo cors de l'istòria.

Se sap pro cossí, a comptar de 1923-24, l'interès portat en Catalonha a tot çò que tocava lo bolegadís occitan se limitèt pas a una curiosetat complasenta e anèt plan al delà d'un rodelet de *connaisseurs*... D'aquela pontannada, rica d'espèrs e de camins novèls, Peire Grau n'a dich l'espés⁴ e avèm a posita de gròsses obratges coma aqueles de Georges Ricard⁵ o Laurent Abrate⁶ per i cabussar.

1 - D'autres, plan abans ieu, o an dich, coma Andrieu Condaminas, en 1965, quand se planhissiá dins «Vida Nova» (num. 33, mai 1965, pp. 20-26) de l'ignorància dels catalans del moment — e «*de Barcelona, qu'a las vertuts e los complèxes de tota capitala*» — davant la novèla còla de prosators qu'èra a se consolidar, alara que lo sol roman occitan qu'òm balhava a legir en Catalonha per aquelas annadas, *Lo garrèl*, de Loís Delluc, èra pas tròp dins l'anar dels temps... Tot parièr, mai recentament, Joan-Ives Casanòva, al moment de far lo punt sus aquelas relacions, avertís lo lector «...el coneixement de la literatura occitana a Catalunya no és tan gran com es pot creure. No es pot parlar de desconeixement, però les publicacions no són nombroses (...) El món editorial català (...) va treballar durant els anys seixanta i setanta en la recuperació de les altres literatures en la seva llengua. La literatura occitana no va ser inclosa en aquestes publicacions.» (CASANÒVA, Joan-Ives. «Les cultures catalana i occitana durant la segona meitat del segle XX : cultures reflectides a través del temps», dins *Càtars i trobadors. Occitània i Catalunya : renaissença i futur*. Barcelona, 2003, p. 220)

2 - TRIADÚ, Joan. «L'Anuari de Catalunya 1917 i altres coses d'ara», *Serra d'Or*, Any IV, núm. 11 (novembre 1962), pp. 33-36.

3 - TRIADÚ, Joan. «"Reduccions", la difusió de la poesia des del 1977», suplement CULTURA del diari AVUI, 9 de maig de 1992, pàg. IV.

4 - Peire Grau : « Panoccitanisme els anys Trente : un intent de projecte comú entre Catalans i Occitans », *El Contemporani*, 14, gener-abril 1998, Revista d'Historia, Editorial Afers, Barcelona.

5 - RICARD, Georges. *Tables analytiques et signalétiques de la revue «OC» 1924-1977* (Béziers: CIDO 1985)

6 - ABRATE, Laurent. *Occitanie 1900/1968 des idées et des hommes* (Institut d'Estudis Occitans, 2001).

Mas, costat catalan, mancam encara a l'ora d'ara d'un agach pro alandat sus l'ensems d'aquelas relacions. N'avèm, òc, de recèrcas aprigondidas sus Josep Carbonell, coma la biografia que ne balhèt Vinyet Panyella ⁷, o sa correspondéncia ambe Loïs Alibert, aprestada per Ramon Alquézar ⁸, mas pas encara sus l'encastre tot e son espani public, que foguèt tot segur importanta.

Per se'n mainar, sufís de fulhetar, mai que mai a comptar de 1927, de jornals coma *La Publicitat*, *La Veu de Catalunya*, *La Nau* o *El Matí*, de setmaniers coma *Mirador* o de publicacions de nauta tenguda literària coma *La Nova Revista* o *Revista de Catalunya*, per parlar pas d'aquel numerò extraordinari de *L'Amic de les Arts* — qu'es una pietat qu'òm n'aja pas encara facha una reimpression...

Son, en tot, de detzenats d'articles, benlèu un centenat, d'unes estrambordats, d'autres pus precaucioses, d'un bon pro d'escrivans e jornalistas que se pòrtan garants de l'ample d'aquel interés ⁹, que pel moment son pas encara estats recampats e que saique, lo jorn que los aurem jol nas, nos balharàn tot l'espani e lo mirgalhat d'aquela complicitat e nos faràn veire çò que benlèu èra en trin de nàisser, mas que n'aguèt pas lo temps...¹⁰

Vòli dire, que se Max Roqueta levèt pas cap de resson, a çò que sembla, en 1934 e en 1937, après la publicacion de «Secret de l'erba», dins lo darrièr numerò de la revista *Òc*, e dels *Sòmnis dau matin*, en plena guèrra, aquò's pas l'ignorància, l'indiferéncia o l'inexisténcia de legeires atentius ¹¹ que ne son l'encausa, mas l'excepcion del moment istoric, que n'arrestèt lo vam.

*

D'aquel estrambòrd, ne son tanben lo testimòni las letras que Rogièr Barta e Joan Lesaffre, qu'ambe Max Roqueta fasián lo «triumvirat» del *Novèl Lengadòc*, escambièron ambe Carbonell dempuèi 1930 e que son recampadas a l'Arxiu Històric de Sitges. De letras ont l'afogament dels unes, joves e ardits, s'endeven plan ambe l'abilitat organizaira de Carbonell. Un vai-e-vèni de sòmis e de projectes que toquèt tanben Max Roqueta, e mai se d'aquel temps sos estudis per far medecin lo tenián estacat a Tolon, d'en primièr, e puèi a bòrd del coirassat «Courbet», d'ont mandèt en 1935, al mes d'agost, sa primièra letra a Josep Carbonell, ont li comunicava sa volontat de visitar Catalonha ¹².

Malurosament, aquel fons Carbonell de l'Arxiu Històric de Sitges — que sa constitucion foguèt pas aisida ni mai sens empachas — ne'n garda pas una, d'aquelas letras de Roqueta, ont l'assabantava suls projectes literaris qu'aviá entreprés en aquel moment, coma lo *Libre de Natura* qu'i cal veire lo primièr grelh de *Verd paradís*, vint e cinc ans abans son espelison...

Es fòrça sovent, fins a vint còps, qu'òm tomba sus Max Roqueta dins la correspondéncia de Carbonell amb Alibert, entre 1935 e 1954, e totjorn son nom i es evocat ambe un plaser fons.

Mas foguèt plan abans, a la fin de 1931, que Max Roqueta vegèt son poèma «Paraulas per l'erba» estampat dins lo numerò 3 d'*Òc*. Pas tròp de vèrses, per una pichòta composicion que ne ditz pro, pasmens, d'una atendida sensibilitat que se clina sus tot çò de mai umil escondut dejós l'erbilha, e ont trapam ja «las formigas» e «las mauvas», ambe «lo perdigal» e «la palomba», «lo miralh del cèl nud» e «la patz dau carrairon» que beu «a las fònts de la nuòch»...

Avèm pas besonh de dire tot çò qu'aquesta sensibilitat deu a Josep Sebastià Pons, que ven de publicar en aquel moment, en Catalonha, *L'aire i la fulla*, ont «quan el Poeta canta, una herba li respon». Una sensibilitat que nos mena tot drech sul famós portanèl de «Secret de l'erba», estampat dins lo numerò 16-17 d'*Òc* a la fin de 1934.

7 - PANYELLA, Vinyet. *Josep Carbonell i Gener. Entre les avantguardes i l'humanisme*. (Barcelona: Ed. 62, 2000). Per çò qu'es l'espandiment d'un novèl interés per la causa occitana dins la premsa catalana, mai que mai *La Publicitat*, cal veire las pp. 173-184 d'aqueste obratge.

8 - ALQUÉZAR, Ramon. *La correspondéncia entre Loïs Alibert i Josep Carbonell i Gener (Materials per a l'estudi de la codificació de la llengua occitana)*. Biblioteca Filològica, XXIII (Barcelona: IEC, 1992).

9 - Son de notar, aici, los noms de Josep Vicenç Foix, Antoni Rovira i Virgili, Pompeu Fabra, Ferran Soldevila, Joan Estelrich, Carles Capdevila, Manuel de Montoliu, Josep Mª de Sagarra, Just Cabot, Agustí Esclasans, Domènec Guansé, Alfons Maseras, Rafael Tasis, Martí de Riquer o Josep Miracle.

10 - Per s'avisar qu'aquel agach èra pas unic ni mai complasent, sufís de metre de costat de visions plan desparièras d'un meteís eveniment. Aital, dau viatge en carri, los 8-10 de decembre, a Montpelhièr d'unes setanta estudiants catalans, valencians e malhorquins, per i celebrar los 700 ans de la naissença de Ramon Llull, un dels assistents, lo jove jornalista Carles Sentís, ne tirèt d'impressions puslèu desencantadas dins un article paregut a *Mirador* lo 21 de decembre de 1933, alara qu'un autre dels assistents, lo jove estudiant Alexandre Cirici, foguèt pas indiferent a l'afogament dels joves organizaires occitans que, coma Barta, Lesaffre, Donadiu o Graulhet, se nosèron d'amistat amb eles, e ne parla amb estrambòrd dins sos remembres (CIRICI, Alexandre. *El temps barrat*. Barcelona, Destino, 1973, pp. 116-119 i 209-215).

11 - Vaquí, per pròva d'aquel interés literari, la documentada recension qu'a la davalada de 1934 Alfons Maseras faguèt per *La Dama a l'Unicòrn*, de Pau-Loïs Granier, dins *La Publicitat*, d'en primièr, e puèi a *Òc*, o la critica que Carles Riba escriguèt en 1949 a prepaus del recuèlh seguent de Granier, *Imatges*, e que pareguèt dins *Revista de Catalunya*.

12 - Mas caldrá esperar qu'ambe la guèrra, en 1936, Josep Carbonell s'installèsse a Montreal d'Auda, convidat per son amic Alibert, perque lo catalan e Max Roqueta se rescontrèssen pel primièr còp.

Se sap pro qu'aquel foguèt lo darrièr numerò d'aquela tresena tièra d'Òc, paregut dins d'escasenças politicas¹³ e culturalas pro embolhosas que deguèron ne condicionar la lectura, coma la publicacion qualques meses abans, lo 6 de mai, per *La Veü de Catalunya*, d'un long escrich titolat «Desviacions en els conceptes de llengua i pàtria» ont un bon pro de filològues de tria e de sabents ligats a l'I.E.C, ambe Pompeu Fabra en tèsta, ensajavan de far lum sus d'afortiments puslèu azardoses tocant l'identitat lingüistica de l'occitan e dau catalan¹⁴, çò qu'en aquel moment — coma ara — riscava d'aver de consequéncias¹⁵.

Es de se demandar, donc, se foguèt pas aquela circumstància polemica qu'empachèt de veire dins «Secret de l'erba» çò que ne fa un dels tèxtes màgers dins l'encaminament de la pròsa occitana cap a son acrin : la beutat e l'embelinament de l'estil, l'anar de la frasa, la fòrça de çò viscut... E mai encara son umiletat a rompre pas sul còp ambe la tradicion, en tot se plegar al mòtle dels sovenirs d'enfància. Çò qu'ajudariá a comprene l'abséncia de reaccions, a nòstra coneissença, a aquel «Secret de l'erba» que, urosament, foguèt difusat tanben a despart de la revista, en una polida brocadura, e que en Occitania èran pas paucs a ne saber per còr de passatges entièrs, de tant lo legir.

Mas se lo numerò 16-17 d'Òc foguèt lo darrièr de paréisser, foguèt pas lo darrièr dels projèctes qu'aqueles dos òmes, Carbonell e Alibert, ensagèron de menar a cap, e cal dire que, las causas aguèssen virat autrament, aurían pas mancat de capitar.

Nos cal contunhar ambe las letras d'Alibert, donc, e nos arrestar sus aquela del 11 de febrèr 1936, ont aprenèm que, après «Secret de l'erba», una segonda pròsa que ne seriá quicòm atal coma la seguida (benlèu «Pluma que vòla» ?), es a mand de paréisser ambe lo numerò 18 d'Òc, que jamai vegèt lo jorn, ambe una charradissa sus Dante, e mai que Roqueta es a trabalhar sus un tresen tèxt e que lo tot, tanlèu aprestat, serà estampat en volum dins la novèla colleccion «Renaissença».

Mai encara : ambe lo quasernet de vèrses qu'en 1937, jol títol *Somnis dau matin*, foguèt estampat per l'atalhièr Francesc Macià, Alibert e Carbonell se referisson fòrça sovent, tot lo long de 1936, a un novèl prètzfach que lo jove Roqueta s'i es atalat : lo de revirar l'«Infern» de la *Divina Commedia*, en tot ne gardar lo ritme¹⁶. E mai sabèm que lo 25 de juny de 1936 Alibert ne recèp a son ostal de Montreal «bona part», d'aquela traduccion, que quand serà acabada «ens donarà un nou volum».

Pauc après, lo 20 d'agost d'aquel estiu malastruc, Alibert assabenta son amic que...

«En Rouquette enllesteix la traduccion del Dant i la fi de *Secret de l'erba*, però el seu treball no avança molt a causa dels seus debuts en la professió medical a Aniana.»

Sembla clar, donc, qu'aquel «Infern» lengadocian — qu'a l'ora d'ara n'avèm pas que la mitat — èra destinat a la colleccion «Occitania classica». Aquela colleccion, espelida coma un rebat aborriu mas pas destemporat de la Fundació Bernat Metge, comptava per sos primièrs títols ambe l'esforç coma reviraire de Pau Eissavèl, qu'avíá dejà aprestats los *Idillis* de Teocrit, *Dafnis e Clòe* de Longus, e mai lo *Satiricon* de Petroni, que los originals autografes o picats a la maquina e corregits per Alibert ne son depausats a l'Arxiu de Sitges¹⁷.

13 - Se cal rapelar aici que dempuèi lo 6 d'octobre lo Govèrn de la Generalitat al complet èra en preson e lo regim autonomic suspés, après que la montada de la drecha en Espanha aguèsse tornarmá mes lo fuòc sul palhièr de la política e que lo president Companys aguèsse audaciosament —mas plan imprudentament — proclamat la Republica Catalana.

14 - Aquel tèxt es estat analizat per SAGARRA, Mila. *Pompeu Fabra. L'enginy al servei de la llengua* (Barcelona, Ed. Empúries, 1998), p. 224.

15 - Aital, lo «Secret de l'erba» es publicat a la pagina 97 après lo tèxt difusat per *La Veü de Catalunya* —que lo monde de *Calendau* s'èran despachats de far conéisser a Montpelhièr — e lo «Comentari» que Loís Alibert, ambe l'ajuda de l'amistosa e franca letra que Fabra li mandèt, ne fa ambe pro de gaubi, en tot reconéisser que cal s'apiejar pas que sus la realitat, òc, e que d'unes «cervèls mai afogats que non pas senats dels dos penjals dels Pireneus» son benlèu anats tròp enlà, mas sens aderir a d'unas afirmacions tròp rigorosas que plaçan la parentat entre catalan e occitan al meteís nivèl qu'ambe l'italian, per exemple. E après, per qual aurà pas los uèlhs embrumats, Alibert porgís als legeires una causida de tèxtes occitans e catalans, ambe sa revirada margada entre las regas, coma se n'èra lo rebat, tirats de *Lo Somni* de Bernat Metge, la *Vida de Santa Delfina*, lo roman *L'evasió*, d'Alfons Maseras, e *La vida d'Esòp*. E puèi, lo subrebèl «Secret de l'erba»...

16 - Ara sabèm que fasiá d'annadas que Carbonell i soscava, a una revirada en òc de l'òbra de Dante. Aital, dins una letra de sa correspondéncia ambe l'abat Cubainas, mandada lo 19 d'abril de 1932, lo catalan li demanda : «*Altra pregunta : haveu pensat mai en la traduccion, de l'original és clar, de la Divina Comèdia del Dant ?*» Un mes après, vaquí la resposna de Cubainas, qu'en aquel moment, a son torn, èra a revisar sa revirada del libre IV de l'*Eneida* e lo *Romèu e Julieta* : «*Parlatz d'una traduccion de la Divina Comedia. Podi pas me n' cargar per la bona razon que coneissi pas brica l'italian.*» (Arxiu Històric de Sitges, fons Josep Carbonell i Gener)

17 - A çò que sembla, a la debuta èra sus Carles Camprós que Carbonell comptava, per aquel prètzfach reviraire. Aital, lo 22 de setembre de 1930, lo marselhés escriu : «*Per la traduccion del Banquet de Platon es pas cauza facha tota. Ai simplement traduch una partida de l'obrègi. Podriái ben tot lo revirar en Provensal, mas so que m'a arreatat es que vezi pas lo mejan d'arribar a far estampar un obrègi d'aquela mena e coma aviái de trabalh altre qu'aquel me siu calat per lo moment. Mas se veziatz la possibilitat de posquer arribar a l'estampagi d'un libre aital, l'acabarièu ame plazer. La traducion es una traducion directa del Grec al Provençal sensa passar per lo Franchimand naturalamen.*» E, pus tard, dins una letra qu'es mandada lo 4 de setembre de 1932 : «*Eyssavel es a París. Non sabi s'es capaç de traduir en lenga nòstra òbra estranya. Li escriurai tre que sauprai la sieuna adressa. Ai escrich a dos escrivans nòstres de Provença per i demandar se podrian donar traduccions latinas o gregalas. Ai pas encara resachut resposna. Tre que sauprai quicòm vos lo farai tener.*» (Arxiu Històric de Sitges, fons Josep Carbonell i Gener)

Cal convenir, donc, que se per nautres, catalans, es un plaser de veire espelir en cò nòstre de tèxtes mítics coma «Secret de l'erba» o *Somnis dau matin*, nos fa plan gaug, tanben, d'aprene tot çò qu'èra en camin de se complir mas qu'aguèt pas lo temps de grellhar, coma l'«Infern» dantesc, que desesperam pas de poder legir, encara, lo jorn qu'un còp d'astre lo tirarà de son recaptador...

Del temps de «Vida Nova»

Après la guèrra, Max Roqueta, pres dins la ròda de la bolegadissa militanta, collabòra a las activitats de l'IEO, alara que perseguís son òbra literària. Mas, per çò qu'es la confluéncia ambe los quadres del catalanisme, escampilhats de pertot, mai que mai en America, e lo país escanat jol franquisme, d'aquelas relacions ne'n demòran pas que d'amistats personalas e qualques revistas que fan lo ligam entre d'òmes sols o de grops fòrça estequits emportats pel vent de l'istòria.

Aital, sembla que Max Roqueta auriá visitat Josep Carbonell a Sitges en 1954, del temps que lo catalan, aclapat jol pes de la malemparada, demorava al Mas de Sant Bartomeu¹⁸. Los temps èran pas agradius en Catalonha, aquel an 1954, l'ivèrn foguèt dur e Joan Triadú, en tot entamenar qualques setmanas après sa collaboracion a «Vida Nova» ambe sa primièra «Carta de Barcelona», ne parlava aital¹⁹ :

«Barcelona, mentrestant, s'ha tornat trista i feixuga. De totes les capitals europees de la seva categoria, és ara la més hermètica i desemparant, perquè ací cadascú viu per a ell, en un aferrissat esforç d'aillar-se, d'anestesiarse, d'arribar a la perfecta insensibilitat.»

E recomandava, ambe amarum, per los qu'aurián encara de dignitat, de venir «manjaires de lòtus», de nimfèias, per s'endormir e avalar l'oblit.

A son retorn d'aquel viatge, Max Roqueta ne profieitèt per se trapar ambe Carles Riba e Clementina Arderiu a son ostalet de Cadaqués. Èran de vièlhs amics que se coneissián dempuèi la desfacha e aquel ser, totes tres, anèron saludar Salvador Dalí²⁰.

E, encara sus aquela visita, se poiriá qu'aquel an 1954 òm aguèsse jogat a Barcelona una pèça teatrala de Roqueta, çò qu'auriá la mai nauta significacion simbolica, compte tengut del moment, mas avèm pas reüssit a ne trapar cap de traça... Ès Alibert encara que n'en parla, dins una de sas darrièras letras mandadas a Carbonell :

«Amics caríssims,

Vaig veure l'amic Roqueta fa mesos que em parlà del seu viatge a Sitges. (...) He vist en un diari local qu'havien representat un assaig teatral de Roqueta a Barcelona.»

(Letra del 31 de decembre 1954, d'Alibert a Carbonell)

E pas mai... Las annadas 40 e 50 foguèron per las letras catalanas una pontannada de clandestinitat, e la sola possibilitat qu'un legeire catalan atencionat aguèsse de tornar trapar, negre sus blanc, lo nom de Max Roqueta, èra sus de papièrs estampats fòra lo país, coma los «Cahiers du Sud», «Revista de Catalunya»²¹ o «Vida Nova».

Mas venèm de mençonar «Vida Nova», la revista occitano-catalana que Max Roqueta, a la demanda, en 1954, de Josep Mª Batista i Roca²², Joan Triadú e Esteve Albert, foguèt consent de dirigir — e aquò per mai de trenta annadas... —, totjorn ajudat per Miquel Guinart.

Es pas ara lo luòc de dire tot lo ric e l'espès d'aquela modèsta publicacion que, d'un biais regular, manquèt pas jamai a sa

18 - D'aquela bastissa, qu'en part èra tanben ostalariá jol nom d'«Hotel l'Aiguadolç» e que tombèt dins l'abandon a la mòrt de Carbonell, ambe las pòrtas a brand, n'en rèstan pas sus plaça que qualques carrèus en ceramica de son amic Josep Obiols, ambe la legenda : «*Tornaran a florir, els ametllers*», e d'unes aucelons pinturlats jos aqueles aubres en flor.

19 - TRIADÚ, Joan. «Carta de Barcelona. La flor de lotus», «Vida Nova» núm. 1 (setembre 1954), pp. 26-27.

20 - Devèm aquesta entresenha a l'aimabla comunicacion de Pèire Grau, qu'en 1985 e 1993 tenguèt de longas conversas ambe Max Roqueta, e que mercejam de tot còr per sa generositat.

21 - Pensam a aquel numerò extraordinari dels «Cahiers du Sud» qu'en 1943 foguèt dedicat a l'Engèni d'Òc e l'òme miègterranc, òbra qu'ajudèt decisivament la cultura occitana a se destacar del Felibritge e ont, a costat d'un novèl agach suls trobadors, lo catarisme o Ramon Llull, òm legís de paginas esmoventas que son signadas per Ferran Soldevila o Simone Weil, amb una pichòta mas requista causida de tèxtes poetics ont Bernat de Ventadorn, Jordi de Sant Jordi o Ausiàs March i costejan Josep Sebastià Pons, Renat Nelli o Max Roqueta. Per quant a «Revista de Catalunya», redigida e estampada a París, aquò's en 1947 (numeros 102, 103 e 104) que Joan Lesaffre i publiquèt una tièra de tres articles que fasián lo punt sus l'evolució de la mai recenta poèsia occitana, recampada per Renat Nelli dins una antologia venguda famosa ambe lo temps : *la Jeune Poésie d'Oc*, ont Max Roqueta èra sul primièr reng.

22 - Per la relacion de Max Roqueta e Josep Mª Batista i Roca, cal veire GRAU, Pèire. «Max Rouquette et Josep-Maria Batista i Roca», dins «Lo Gai Saber» núm. 455 (Tolosa, 1994), pp. 408-417.

quista de qualitat ²³. Mas nòstre òme i publica pas tròp : qualques editorials, per las tres primièras annadas, una causida de tròces tirats de «Lo bòn de la nuòch» e qualques dichas a l'escasença de l'omenatge rendut a Josep Carner en Marselha, l'an 1960, e de la mòrt de Josep Sebastià Pons, en 1962, ambe en apondon una druda revirada de dos poèmas de Pablo Neruda, lo comentari de l'*Òbra Completa* de Pons aprestada en 1976 e lo planh per la despartida d'Ismaël Girard, a l'avant-darrièr numerò de la revista, abans qu'aquesta s'arrestèsse en 1978.

Pas tròp, cal convenir, compte tengut de l'ample de l'amira, çò que nos pòrta a pensar un còp de mai a la proverbiala discrecion de Max Roqueta, que de segur aimèt melhor daissar sa plaça a d'autres ²⁴.

Es per aquò que se trapan dins «Vida Nova» tant de causas e d'avejaires tocant l'òbra dels autres, mas pas la sieuna, s'òm met a despart una cronica d'Andriu Condaminas de 1965 ont se parla de *Verd paradís* ambe de mots pertocants que ne fan «un libre amargant, bèl e doç» e que plaçan son autor, coma lo Bodon del *Libre dels Grands Jorns*, a costat de Pavese, Camus o Hemingway...? Es aquí la sola referéncia a *Verd paradís*, çò qu'es pas gaire...²⁵

Del temps de «Serra d'Or»

Las annadas passant, es dins la revista «Serra d'Or», espelida en 1959 de la man dels monges de Montserrat e aparada per la Glèisa catalana, que tornam trapar, a la debuta de las annadas 60, lo nom de Max Roqueta. E vaquí çò primièr que vos crèba los uèlhs, a la fulhetar : e mai aquela publicacion foguèsse estada fòrça modèsta, cal dire que per tot çò tocant lo monde occitan, sos redactors èran plan mai assabentats qu'al jorn d'ara...²⁶

Mas es a Joan Triadú, que cada mes i balha son vejaire critic, que reven d'aver portat lo mai sovent son agach sus las letras d'Òc e, donc, sus Max Roqueta. Aital, se en 1962 avèm vist totara que foguèt lo primièr a demandar la traduccion de *Verd paradís*, en febrèr de l'an d'après fasià lo laus de l'antologia poetica aprestada per Andrieva-Paula Lafont, e en setembre de 1964 torna se referir a Max Roqueta, ara a prepaus dels vint ans d'aquel numerò extraordinari dels «Cahiers du Sud» paregut en 1943 e son incidéncia sus l'occitanisme.

Pas gaire après, en las annadas 70, mas abans la mòrt del general Franco, Max Roqueta torna a Barcelona, ont es aculhit per Joan Triadú e Ermengol Passola. A çò que Max Roqueta contèt a Pèire Grau en 1993, e mai se n'avèm pas mai de precisions, foguèt alara que *Lo miralhet*, revirat en catalan e mes en scèna per Esteve Albert, foguèt jogat en plen èr.

Quin que ne siá, l'ostal d'edicion Dopesa veniá en aquel moment de publicar en catalan, revirada per Mª Aurèlia Capmany e Xavier Romeu, la preciosa *Histoire de la Littérature Occitane*, de Robèrt Lafont e Crestian Anatòle, qu'òm sap la plaça que balha a Max Roqueta. Èra l'an 1973, mas ni per aquò lo silènci se levèt sus son òbra... Benlèu perque lo monde que fasián alara la cultura catalana, preses dins sa galaupada de cap a la novèla libertat — e se pòt un pauquet esbleugits —, avián tròp de ramalh e tròp d'urgéncias a son entorn per se mainar d'el e de sa discrecion.

23 - Son, en tot, de centenats d'articles de criticas, de reportatges e de colaboracions literàrias ondradas dels noms d'un fum d'escrivans de tria, qu'í cal comptar J.V. Foix, Carles Riba, Josep Sebastià Pons, Pere Calders, Agustí Bartra, Manuel de Pedrol o Marià Villangómez, entre los creators, o Joan Triadú, Rafael Tasis, Maurici Serrahima, Enric Guiter, Ambrosi Carrión, Josep Mª Corredor o Josep Villalón, per la critica e la pròsa d'idèas. En brac : un pesquièr de tèxtes de tota mena qu'a pas encara desrevelhat l'interés dels universitaris, mas qu'al moment que serà mes al jorn ne forçarà mai d'un a se demandar d'ont diables son sortits, tant d'occitans qu'í frairejan ambe los catalans... Puèi que d'occitans, e mai se las soscripcions d'aquel costat anèron pas jamai al delà d'un trentenat, òm n'í trapa un bon pro, e son eles sovent qu'í entamenan de polemicas. Una preséncia, donc, qu'es segur que balhèt als legeires catalans —unes 600, per las annadas 60 — lo parat de s'assabentar de bona sorga sus la montada d'un novèl occitanisme de combat e d'una literatura requista. D'unes occitans, encara, coma Robèrt Lafont, portèron son agach sus la literatura catalana, ambe d'estudis sus la montanha en cò de Verdaguer e Camelat, lo *Llibre de les set sivelles* de Pons o los enjòcs preses coma romancièr per Joan Puig i Ferrer amb *El pelegrí apassionat*, alara que d'unes catalans — pas gaires, per dire vrai... — dintrèron dins lo claus de las letras d'òc, coma Àngel Ferran ambe *Nhòcas e bachòcas*, de Pèire Pessamesa.

24 - Cal notar, demèst los colaborators occitans de «Vida Nova», de mond del temps de Max Roqueta, coma Pèire Roqueta o Carles Camprós, venguts après, coma Robèrt Lafont o Bernat Manciet, o fòrça mai joves, coma Jacme Taupiac, Joan Larzac, Pèire Pessamesa, Joan Jornòt o Crestian Anatòle.

25 - Alara que, per çò qu'es sa poesia, i a tan solament la pichòta tièra de tres articles que lo marselhés Pèire Roqueta i publiquèt en 1956 (nums. 7, 8 e 9) tocant las nòvas valors de la poesia d'Òc, ont los *Somnis dau matin* son plaçats sul quite caireforc del renovelament poetic occitan.

26 - Aital, per nos téner a las primièras annadas, se lo número 1 es ondrat d'una colaboracion d'Osvald Cardona sul Centenari de *Mirèio*, lo numerò seguent pòrta l'esmovent «Plany per la mort de Lluís Alibert» que Josep Carbonell escriguèt per son amic, un plan sarrat e documentat estudi de Jordi Ventura sus «L'estat actual de la llengua i de la literatura d'Òc» e mai una cronica tota en òc de Pèire Pessamesa, que finís amb una ataca afustada contra un desdenhós Jean Giono, que ne pòt pas mai ambe los «patois» e se demanda «ont es lo problèma catalan», qu'a son avis existís pas... Podèm dire, aital, qu'es a pauc près a cada numerò de «Serra d'Or» qu'òm trapa d'informacions diversas sus l'anar d'Occitania. De còps que i a, aquò's pas qu'un resumit dels contenguts de revistas coma «Vida Nova» o «L'Ase Negre». D'autres, s'agís de quicòm mai, coma quand lo legeire aprén qu'una soscripcion es estada dobèrta per lo diccionari occitan-francés d'Alibert, o la «Crida per aparar la lenga d'Òc» que de militants roergats coma Joan Bodon an lançada. Sul sicut de la literatura, qualques colaborators de «Serra d'Or» i donan d'entresenhas sus çò que ven de paréisser, coma *Lo mal de la tèrra*, d'Ives Roqueta, *Automnada*, de Pèire Pessamesa, o *El garrell*, de Loís Delluc, revirat per Joan Sales.

Fin finala, la reconeissença...

Urosament, lo nombre dels que s'interessavan a Max Roqueta comencèt de montar en Catalonha — pas tròp, mas enfin... — après sa participacion a la quatrena edicion del Festenal Internacional de Poesia que se tenguèt a Barcelona en 1988, convidat per Àlex Susanna, son fundador. Aquest an, lo Festenal, qu'acampava a cada session un detzenat de poètas de pertot perque i legiguèssen de vèrses en sa lenga originala, se debanèt lo 6 de junh al Teatre Romea, al prèp de las Ramblas, dins lo nogalh vièlh de la vila, e Max Roqueta se sovendrà, passat lo temps, del silenci qu'òm gardava, dins aquela sala comola de mond...²⁷

Qualques meses après, Àlex Susanna revirava quatre poèmas — « Larzac », « Çò que cèrque... », « Aquò's la nuòch... » e « De monts de sòm » — que foguèron difusats per «Serra d'Or» (num. 347, pag. 34) en 1988.

Aquela lenta reconeissença, qu'anava plan planet — una descobèrta, puslèu qu'un retrobament —, passèt un cap novèl ambe l'antologia que la revista de poèsia « Reduccions », per festejar sos cinquanta numeròs, consacrèt en 1991 a la lirica occitana, amb una ambiciosa causida de 65 poèmas per 16 escrivans, amb de reviradas literalas, de presentacions bibliograficas e, en apondon, l'estudi « Cinquanta anys de poesia occitana (1940-1990) », de Felip Gardy, que ne seguís lo debanament e los enjòcs amb una fina intelligença²⁸.

Aital, semblariá qu'a la fin del sègle las causas començavan de virar en Catalonha del bon costat, per Max Roqueta.

En 1996, es un ostal d'edicion rosselhonés, El Trabucaire, que met al jorn un famós e passionant roman, *La cèrca de Pendariès*, plan dins la rega de *Verd paradís*, que buta Max Roqueta dins una novèla passa de publicacions que ne son d'autres rebrolhs *Tota la sabla de la mar* o *Lo libre de Sara* — e cal somiar a d'autres inediches qu'un jorn nos congostarem de legir...²⁹

Que lo nom de Max Roqueta ganhava d'ample al delà dels mitans costumiers n'es la pròva, encara, la revirada castelhana de *Lo grand teatre de Dieu* que l'ostal d'edicion Herder comandèt a Nuria Lago, e que foguèt estampada en 1998 jol títol de *El gran teatro de Dios*. Per mal astre, aurtz de mal a trapar aqueste títol sus las laïssas dels libraris, puèi qu'es estat levat de catalòg, e mai s'aquela impression aviá pas tant de temps : tot escàs ueit annadas... Una revirada facha a la muda, donc, mas que cal marcar d'una pèira blanca.

E tres ans après, en 2001, lo 13 de genièr, la Companhiá Gargamèla, convidada per l'Arxiu Occità de l'Universitat Autonòma de Bellaterra, i jogava *Lo jòc de la cabra*³⁰.

E lo moment arribèt aital, qu'òm rendèsse a Max Roqueta, que butava sos 94 ans, l'omenatge institucional e academic que s'ameritava de longa, en tot profieitar l'escasença de l'Eurocongrès 2000³¹. Çò que se passèt lo 8 de mai 2002, quand, a sèt oras del ser, l'Auditori del Palau de la Generalitat aculhiguèt un bon pro de legeires e amics catalans e occitans de Max Roqueta — que d'unes èran tot escàs arribats en carri de Besièrs, per mancar pas l'eveniment, e d'autres de Pau —, venguts li dire, lo còr a la man, tota sa reconeissença.

A la presidéncia, los poètas Joan Triadú, Carles Duarte, Joan-Ives Casanòva e Àlex Susanna ne faguèron lo laus, d'unes ambe de mots pertocants per tot çò de viscut, d'autres ambe de paraulas embelinadas per tant de beutat e d'oradas de bonur que son òbra lor aviá balhat. Lo moment serviguèt tanben a presentar l'edicion requista, estampada per Galerada, d'una causida de trenta poèmas qu'Àlex Susanna veniá de revirar en catalan, e que ne legiguèt qualques unes, ambe cinc racontes tirats dels dos primièrs volumes de *Verd paradís*³². Joan Amorós i parlèt, après, al nom de l'Eurocongrès 2000, e a la fin Isabelle François i faguèt restontir de vèrses tragics tirats de *Medelha* e mai nos cantèt *Los savis*.

27 - Per las annadas seguentas, d'autres poètas occitans, coma Robèrt Lafont, Joan-Ives Casanòva (en 1991), Felip Gardy (en 1992) e Bernat Manciet (en 1997), son venguts a Barcelona, convidats per Àlex Susanna.

28 - D'aqueste esfòrc, que balhava a legir als catalans per lo primièr còp un escapolon pro alargat de la creacion contemporanèa, ambe de noms coma Nelli, Castan, Lafont, Delpastre, Manciet o Pecot, a costat de Max Roqueta, ne faguèt lo compte-rendut Joan Triadú al suplement «Cultura» (pag. IV) de l'AVUI, lo 9 de mai de 1992, e mai ne profieitèt per far un resumit d'aquelas relacions que venèm de veire, dempuèi Josep Carbonell.

29 - D'aquel roman montpelhierenc, *La cèrca de Pendariès*, lo jornal AVUI ne parlèt tanben en 1998, lo 18 d'abril, e mai en occitan, dins son suplement aranés AUÉ (pag. VII).

30 - D'aquela farcejada que, en tot partir de Romanilha, vos peciga lo còr ambe sa reflexion finala, puslèu tristassa, sus lo desir de l'òme e lo poder embriagant dels mots, lo jornal AVUI ne parlèt en òc lo 13 d'abril, dins son suplement «Cultura» (pag. VIII).

31 - Digam encara que foguèt ambe «Larzac», un poèma de Max Roqueta tirat des *Sòmis de la nuòch*, que Joan Triadú, president de l'Eurocongrès 2000 del costat catalan, clavèt son parlament davant qualques centenats de personalitats a l'acte de presentacion d'aquel congrès de congresses que se faguèt al *World Trade Center* de Barcelona lo 28 de junh de l'an 2000.

32 - D'aquela edicion, ne parlèron Susanna Rafart («Els ulls oberts a l'avenc») e Manel Zabala («El segle de Max Roqueta») al suplement «Cultura» (pag. XVI) de l'AVUI, lo 29 de mai de 2003.

E, lo lendeman, foguèt a la Sala de Graus de l'Universitat de Bellaterra que lo monde academic e qualques escrivans, convocats per l'Arxiu Occità e Antoni Rossell, son director, celebrèron Max Roqueta, que i legiguèt sos « Agachs sus un passat occitano-catalan », ont los noms de tant d'amics e de companhons d'un temps tornèron se destacar sus un fons d'istòria avalida, mas ambe de caras pastadas de vida ³³.

Après, encara, d'autres iniciativas an portat pèira a la conoissença de Max Roqueta en Catalonha, coma son inclusion dins *A cau d'orella* ³⁴, una causida d'un trentenat de racontes occitans en edicion bilingüe que caup « Lo camp de Sauvair » e « L'autbò de nèu » ³⁵. E, en 2006, la parucion en cò de Galerada, l'ostal d'edicion bailejat per Joan Maluquer, dels dos primièrs volumes de *Verd paradís*, ambe lo tèxt occitan en apondon, que comptam que faràn son bruch e qu'ajudaràn fôrça monde a venir curioses de l'òbra tota de Max Roqueta e de sa lenga.

Aital siá !

Jaume Figueras i Trull

33 - D'aquelas jornadas, Àlex Susanna ne faguèt un rendut-compte complet que pareguèt lo 20 de mai dins lo jornal *El Mundo*, e lo programa *Infòc* de BarcelonaTeleVisió ne passèt l'entrevista que Manel Zabala faguèt de Max Roqueta.

34 - *A cau d'orella. Narrativa breu occitana del segle XX. Antologia* (Barcelona : Llibres de l'Índex, 2005).

35 - BEZSONOFF, Joan-Daniel. «La fi d'un món» (*El País*, 21 de juliol de 2005, pag. 6)